

С. В. БОНДАРЕНКО, О. І. ПИЛИПИШИН

ВПЛИВ СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я МЕГАПОЛІСУ

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України,
м. Тернопіль, Україна

Мета: окреслити участь суспільних наук, зокрема соціології, в розробленні політики у сфері громадського здоров'я.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження став аналіз: праць вітчизняних науковців та фахівців громадського здоров'я Великої Британії та Канади про участь суспільних наук, зокрема соціології, в розробленні політики у сфері громадського здоров'я; соціальних мереж; участі громадськості в ухваленні рішень тощо. Використано бібліосемантичний метод.

Результати. Соціологія має багато потенціалу для впливу на міське громадське здоров'я. Налагодження тісної співпраці між соціологами та фахівцями з громадського здоров'я може призвести до нових та ефективних способів розв'язання проблем, які впливають на здоров'я населення. Соціологічні дослідження, орієнтовані на перехресні конфігурації соціальних відносин, можуть значно покращити наше розуміння зв'язків між соціальними факторами та здоров'ям населення.

Висновки. Міста, незважаючи на свій потенціал приносити ризики для здоров'я, можуть бути також потужними двигунами змін та покращення. Чітке розуміння соціальних динамік у міських умовах може призвести до розроблення інноваційних і комплексних рішень, які підвищують якість життя. Безсумнівно, правильне використання соціології може суттєво покращити практики громадського здоров'я. Важливість реляційних підходів, соціальних практик та організацій у спільній структурі – це вдалий шлях до розв'язання складних соціальних проблем.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: громадське здоров'я; соціологія; урбанізація; міське населення.

Вступ. Міське громадське здоров'я є складною та багатогранною сферою, яка вимагає системного підходу та врахування різних аспектів. Важливо розглядати детермінанти здоров'я, які включають як соціально-економічні чинники – рівень доходу, освіту, зайнятість, так і фізичне середовище, зокрема доступ до чистого повітря, води та зелених зон. Не менш важлива соціальна справедливість, тобто розробка стратегій, що забезпечують рівний доступ до медичної допомоги для всіх мешканців міста, незалежно від їхнього статусу чи місця проживання. Врахування екологічних факторів, таких як забруднення повітря, шум, доступ до просторів для відпочинку, є ключовим, оскільки ці елементи безпосередньо впливають на рівень здоров'я міських жителів. Необхідно також розробляти та впроваджувати політики і програми, що охоплюють оновлення інфраструктури, покращення доступності медичних послуг, а також заходи щодо попередження захворювань та популяризації здорового способу життя.

Важливим аспектом є участь громади у процесах прийняття рішень, адже залучення місцевих

мешканців допомагає розробити більш адекватні та ефективні рішення, які враховують реальні потреби населення. Крім того, системне управління міським здоров'ям вимагає використання сучасних технологій для збору та аналізу даних, моніторингу навколишнього середовища та комунікації зі громадянами. І, звичайно, важливо орієнтуватися на сталий розвиток, плануючи довгострокові заходи, що зменшують негативний вплив урбанізації і створюють сприятливе середовище для збереження та покращення здоров'я мешканців міста [1].

Мета: окреслити участь суспільних наук, зокрема соціології, в розробленні політики у сфері громадського здоров'я.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження стали: аналіз праць соціологів та фахівців громадського здоров'я Великої Британії та Канади про участь суспільних наук, зокрема соціології, в розробленні політики у сфері громадського здоров'я; дослідження соціальних мереж; участь громадськості в ухваленні рішень тощо. Використано бібліосемантичний метод.

Результати дослідження та їх обговорення.

Важливо, щоб дослідження та практика в цій сфері були міждисциплінарними, що дозволить комплексно підходити до розв'язання проблем. Наприклад, децентралізація та інші інноваційні підходи в системі охорони здоров'я набули актуальності в процесі управління здоров'ям населення. Дійсно, участь суспільних наук, зокрема соціології, в розробленні політики у сфері громадського здоров'я може суттєво покращити результати в цьому напрямі.

Соціологічна наука має великий потенціал для покращення міського громадського здоров'я. Вона може допомогти виявити та проаналізувати соціальну нерівність, яка впливає на доступ до медичних послуг у різних соціальних групах, що дозволяє розробляти цільові програми для найбільш уразливих мешканців міста. Крім того, соціологічні дослідження сприяють розумінню факторів, що впливають на поведінку населення у сфері охорони здоров'я, таких як спосіб життя і дотримання медичних рекомендацій, а також шляхів їх зміни через освітні та інформаційні кампанії.

Також важливою є роль участі громадськості у процесах прийняття рішень, коли соціологія допомагає створювати механізми залучення мешканців до планування та управління охороною здоров'я, що зменшує дистанцію між владою та людьми й робить послуги більш відповідними їхнім потребам. Нарешті, застосування соціологічних способів для оцінки ефективності політик та програм дозволяє визначати їхні сильні та слабкі сторони, що сприяє їхньому удосконаленню і більш цілеспрямованому покращенню системи громадського здоров'я у місті [2].

Отже, інтенсивне залучення соціальних наук у сферу міського громадського здоров'я може суттєво покращити якість життя мешканців міст. Важливо, щоб дослідники активно співпрацювали з урядовими установами та громадськими організаціями для реалізації цих пропозицій. Важливість соціології в контексті міського громадського здоров'я дуже цікава й актуальна, однак соціологія часто опиняється в тіні медичних дисциплін, як-от психологія здоров'я.

У цьому контексті існує кілька шляхів інтеграції соціології у сферу громадського здоров'я. Застосування соціологічних теорій, таких як теорія соціальної підтримки та теорія соціального капіталу, допомагає створювати програми, що сприяють покращенню психічного і фізичного здоров'я через зміцнення громадських зв'язків і підтримки. Одночасно, соціологи можуть досліджувати, яким чином такі фактори, як економічний статус, культурна ідентичність і структура соціальних мереж, впливають на доступ до медичних ресурсів і здоров'ю населення.

Ще одним важливим напрямком є перетворення статистичних даних у практичні засоби – наприклад,

для розробки навчальних програм, які враховують соціальні фактори і сприяють формуванню здорового способу життя. Моніторинг соціальних змін, зокрема у взаємодіях та поведінкових трендах, дозволяє виявляти нові виклики та тенденції, що виникають у зв'язку з глобалізацією, технологічним прогресом або змінами клімату. Залучення соціологів до поширення знань і інформаційних кампаній значно полегшує донесення важливої інформації до громад, оскільки соціологи мають унікальні навички комунікації та розуміння особливостей різних груп населення [3].

Соціологія має багато потенціалу для впливу на міське громадське здоров'я. Налагодження тісної співпраці між соціологами та фахівцями з громадського здоров'я може призвести до нових та ефективних способів розв'язання проблем, які впливають на здоров'я населення.

Ці тези підкреслюють важливість розуміння суспільної динаміки в контексті здоров'я населення міст, що є абсолютно обґрунтованим. Дійсно, традиційні підходи, що базуються на статичних моделях, які зосереджуються на професійних групах або домогосподарствах, не відображають тих складних соціальних взаємодій, які відбуваються в сучасних міських середовищах [4].

Розглядаючи ці аспекти, очевидно, що соціологія відіграє важливу роль у підсиленні розуміння міських проблем у сфері здоров'я. Різноманітність груп населення, що складають міста, має свої особливості та потреби, і ігнорування цього призводить до недооцінки важливості окремих проблем громади. З іншого боку, соціальна динаміка – зокрема, розвиток інфраструктури, міграційні процеси і зміни в міжособистісних зв'язках – впливає на стан здоров'я мешканців та потребує постійного аналізу.

Традиційні дані про здоров'я, зазвичай прив'язані до географічних районів, іноді не відображають реального життя людей, особливо тих, хто часто змінює місце проживання. Соціологічний підхід з використанням біографічних і етнографічних досліджень може допомогти отримати більш точну і гнучку картину динаміки життя мешканців міста. Окрім того, головним стимулом є створення міждисциплінарного діалогу: співпраця соціологів з епідеміологами, урбаністами та фахівцями із громадського здоров'я дозволяє виробити більш цілісний і ефективний підхід до вирішення проблем, забезпечуючи глибше розуміння та кращі рішення [5].

Включення соціологічного підходу до дослідження міського громадського здоров'я може суттєво розширити наші знання про динаміку та взаємодії в громадах. Применшення значення динамічних соціальних процесів призводить до неповного розуміння стану здоров'я в містах. Таке розуміння неоднорідності є критично

важливим, щоб ефективно реагувати на потреби різних спільнот [6].

Соціологічні дослідження, орієнтовані на перехресні конфігурації соціальних відносин, можуть значно покращити наше розуміння зв'язків між соціальними факторами та здоров'ям населення. Такі дослідження можуть допомогти виявити значущі тенденції та створити більш адаптивні стратегії для покращення громадського здоров'я.

Основні аспекти соціологічно обґрунтованих досліджень включають кілька важливих напрямків. Перший – аналіз перехресних конфігурацій соціальних статусів, що дозволяє зрозуміти, як поєднання різних ідентичностей, таких як стать, етнічна приналежність, економічний статус, впливає на ризики виникнення певних захворювань, наприклад, психічних розладів або серцево-судинних захворювань. Другий аспект – дослідження комплексних взаємодій, коли враховуються множинні осі нерівності. Це допомагає з'ясувати, як соціальне середовище, доступ до ресурсів і рівень підтримки у спільнотах впливають на результати у сфері здоров'я, зокрема, роль сусідства і соціальних мереж у формуванні психічного благополуччя. Третій напрям – адаптація методів дослідження. Використання нових підходів, таких як якісні дослідження та етнографія, дозволяє глибше зрозуміти життя різних груп людей і виявити тонкі нюанси їхньої ситуації, що часто залишаються непоміченими при стандартних методах. Четвертий – визначення шляхів розвитку державної політики на основі отриманих даних. Результати таких досліджень можуть слугувати основою для створення ефективних програм у сфері охорони здоров'я, які враховують конкретні потреби різних спільнот, особливо у сферах профілактики та лікування.

Відтак, важливо залучати громади до процесу досліджень, аби зібрані дані точно відображали їхній досвід і потреби. Це сприятиме більшій підтримці і легшій реалізації рекомендацій на місцевому рівні та дозволить зробити їх більш релевантними та дієвими [7].

Дослідження, що враховують перехресні соціальні конфігурації, можуть стати важливим кроком вперед у розумінні складних зв'язків між соціальною структурою та здоров'ям. Це відкриває нові горизонти для розроблення політики, орієнтованої на справжнє покращення якості життя в містах [8].

Для розуміння та покращення здоров'я населення необхідно звертати увагу не лише на індивідуальні характеристики, а й на складні соціальні мережі та динаміку відносин. Це дозволяє дослідникам та політикам приймати більш цілісні й справедливі рішення. Розуміння соціального життя та його впливу на здоров'я справді відкриває нові горизонти для розвитку концепцій громадського здоров'я. Важливість розгляду соціальних практик,

які є основою для взаємодії людей у сучасних містах, є актуальним завданням сьогодні.

Зауважимо, щоб бути комфортними для життя і роботи, сучасні міста повинні мати добре продуману інфраструктуру – зручний доступ до здорової їжі, сприятливих для фізичної активності та соціальної взаємодії просторів, таких як парки, велодоріжки, соціальні центри та зони для активного відпочинку. Це не просто комфорт, а важливий чинник для підтримки громадського здоров'я та зміцнення населення.

Крім того, саме динаміка міського життя і формує життєві світи мешканців, впливаючи на їхні можливості, ресурси і соціальні вигоди. Життя у напруженому, насиченому і багатоаспектному середовищі сприяє розвитку соціальної підтримки та взаємодії, що у свою чергу позитивно позначається на психологічному і фізичному здоров'ї. Величезна роль тут належить створенню міських просторів і умов, що сприяють активній участі та згуртованості громади, забезпечуючи міцний соціальний капітал для всіх його членів [9].

Для розвитку «здорового міста» важливо реалізовувати політику, що заохочує активний спосіб життя й забезпечує доступ до медичних послуг, веде боротьбу із соціальною нерівністю та створює безпечні й привабливі умови для життя.

Аналіз того, як практики взаємодіють і які фактори впливають, допомагає зрозуміти механізми зміни та розробити більш ефективні стратегії для впровадження позитивних перетворень у громадській політиці. Це дозволяє враховувати соціальні, культурні та інституційні особливості, а також мотиви та бар'єри для змін, що сприяє більш цілеспрямованим і сталим рішенням.

Соціальні практики як основа для аналізу громадського здоров'я наголошують на необхідності системного підходу до розв'язання проблеми епідемії ожиріння. Це не лише технологічна чи медична проблема, а жива соціальна реальність, що вимагає колективних зусиль для забезпечення здорового суспільства.

Практики активного транспорту: успіх активних поїздок на велосипеді часто залежить від наявності безпечних вело доріжок, паркувальних місць для велосипедів і вело інфраструктури. Це може бути недоступним у деяких районах, особливо в більш розвинених або соціально депресивних громадах. Те, як люди ставляться до їзди на велосипеді, може залежати від соціальних і культурних норм. У деяких громадах може бути менш прийнятним або непопулярним використовувати велосипед для поїздок на роботу через упередження або асоціації з певними соціальними групами [10].

Важливо проводити освітні кампанії, які змінюють сприйняття та стереотипи про їзду на велосипеді, заохочуючи більш широкий спектр людей скористатися велосипедами. Ці кампанії можуть

демонструвати переваги активного стилю життя, безпеку та доступність [11].

Для здійснення ефективних рішень у сфері громадського здоров'я важливо приймати системний підхід. Це передбачає використання мультидисциплінарних методів, які враховують не лише медичні, а й соціальні, економічні та культурні аспекти.

Активна участь спільноти в плануванні та реалізації заходів може ідентифікувати специфічні потреби та особливості, що покращить імовірність успіху. Громадський досвід може надати унікальний контекст для розуміння здоров'я та його детермінант [12].

Висновки. Отже, обговорення ідей соціології, особливо актуальних для викликів міського громадського здоров'я, підкреслюють важливість інтеграції соціологічних досліджень у практику охорони здоров'я.

Важливо враховувати, що такі демографічні характеристики, як вік, стать, етнічна

приналежність та соціально-економічний статус, впливають не лише на індивідуальних людей, а й на суспільство загалом. У динамічних умовах міста ці характеристики взаємодіють одна з одною, формуючи різні шаблони здоров'я.

Як зазначалось вище, жорстка економія, щораз більша нерівність і наплив неінфекційних захворювань є значними викликами для міст. Інтеграція соціологічних аспектів у рішення з охорони здоров'я стає необхідною для розроблення більш ефективних і стійких рішень.

Міста, незважаючи на свій потенціал приносити ризики для здоров'я, можуть бути також потужними двигунами змін і покращення. Чітке розуміння соціальної динаміки в міських умовах може призвести до розроблення інноваційних і комплексних рішень, які підвищують якість життя.

Перспективи подальших досліджень: вплив соціальних нерівностей на здоров'я; використання соціології для покращення практик у громадському здоров'ї.

Список літератури

1. Гел Й. Міста для людей / Йен Гейл. – Київ, Основи, 2015. – 304 с.
2. Мороз Є. Можливості втілення моделі «міста для людей» ЯнаГейла у процесі проектування соціального простору міст України / Євгенія Мороз//Проблеми розвитку соціологічної теорії: Спільноти: суспільна уява і практики конструювання. Матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Спільноти: суспільна уява і практики конструювання», 18- 19 квітня 2019 р., (м. Київ). – К.: Логос, 2019. С. 35–38.
3. Goodwin, L., Gizard, B., Aschan, L., Mac Crimmon, S., Hotopf, M., & Hatch, S. L. Taking an intersectional approach to define latent classes of socioeconomic status, ethnicity and migration status for psychiatric epidemiological research / L. Goodwin, // *Epidemiology and Psychiatric Sciences*. – 2018. – Vol. 27 – P. 589–600.
4. Greenhalgh, T., & Papoutsis, C. Studying complexity in health services research: desperately seeking an overdue paradigm shift / T. Greenhalgh, // *Medicine*. – 2018. – Vol. 16 – P. 95.
5. Holmes, B., Best, A., Davies, H., Hunter, D., Kelly, M. P., Marshall, M., & Rycroft- Malone, J. Mobilizing knowledge in complex health systems: A call to action / B. Holmes // *Evidence and Policy*. – 2017. – Vol. 13(3) – P. 539–560.
6. Kelly, M. P. The axes of social differentiation and the evidence base on health equity / M. P. Kelly // *Journal of the Royal Society of Medicine*. – 2010. – Vol. 103 – P. 266–272.
7. Mykhalovskiy, E., Frohlich, K. L., Poland, B., Di Ruggiero, E., Rock, M. J., & Comer, L. Critical social science with public health: Agonism, critique and engagement. / E. Mykhalovskiy // *Critical Public Health*. – 2019. – Vol. 29 (5) – P. 522–533.
8. Naylor, C., & Buck, D. The role of cities in improving population health: international insights / C. Naylor. – 2018. London: King's Fund.
9. Rutter, H., Savona, N., Glonti, K., Bibby, J., Cummins, S., Finegood, D. T., Petticrew, M. The need for a complex systems model of evidence for public health. / H. Rutter // *The Lancet*. – 2017. – Vol. 390(10112) – P. 2602–2604.
10. Schofield, P., Thygesen, M., Das-Munshi, J., Becares, L., Cantor-Graae, E., Pedersen, C., & Agerbo, E. Ethnic density, urbanicity and psychosis risk for migrant groups – A population cohort study / P. Schofield // *Schizophrenia Research*. – 2017. – Vol. 190 – P. 82–87.
11. Steinbach, R., Green, J., Datta, J., & Edwards, P. Cycling and the city: a case study of how gendered, ethnic and class identities can shape healthy transport choices / R. Steinbach // *Social Science & Medicine*. – 2011. – Vol. 72(7) – P. 1123–1130.
12. Steinbach, R., Green, J., Kenward, M. G., & Edwards, P. Is ethnic density associated with risk of child pedestrian injury? A comparison of inter-census changes in ethnic populations and injury rates / R. Steinbach // *Ethnicity & Health*. – 2016. – Vol. 21(1) – P. 1–19.

References

1. Hel Y. Mista dla liudei / Yen Heil. – Kyiv, Osnovy, 2015. – 304 s.
2. Moroz Ye. Mozhlyvosti vtilennia modeli «mista dla liudei» YanaHeila u protsesi proektuvannia sotsialnoho prostoru mist Ukrainy / Yevheniia Moroz//Problemy rozvytku sotsiolohichnoi teorii: Spilnoty: suspilna uiava i praktyky konstruiuvannia. Materialy KhVI Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Problemy rozvytku sotsiolohichnoi teorii: Spilnoty: suspilna uiava i praktyky konstruiuvannia», 18- 19 kvitnia 2019 r., (m. Kyiv). – K.: Lohos, 2019. S. 35–38.
3. Goodwin, L., Gizard, B., Aschan, L., Mac Crimmon, S., Hotopf, M., & Hatch, S. L. (2018). Taking an intersectional approach to define latent classes of socioeconomic status, ethnicity and migration status for psychiatric epidemiological research. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, 27, 589–600.

4. Greenhalgh, T., & Papoutsis, C. (2018). Studying complexity in health services research: desperately seeking an overdue paradigm shift. *Medicine*, 16, 95.
5. Holmes, B., Best, A., Davies, H., Hunter, D., Kelly, M. P., Marshall, M., & Rycroft-Malone, J. (2017). Mobilizing knowledge in complex health systems: A call to action. *Evidence and Policy*, 13(3), 539–560.
6. Kelly, M. P. (2010). The axes of social differentiation and the evidence base on health equity. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 103, 266–272.
7. Mykhalovskiy, E., Frohlich, K. L., Poland, B., Di Ruggiero, E., Rock, M. J., & Comer, L. (2019). Critical social science with public health: Agonism, critique and engagement. *Critical Public Health*, 29(5), 522–533.
8. Naylor, C., & Buck, D. (2018). *The role of cities in improving population health: international insights*. London: King's Fund.
9. Rutter, H., Savona, N., Glonti, K., Bibby, J., Cummins, S., Finegood, D. T., ... Petticrew, M. (2017). The need for a complex systems model of evidence for public health. *The Lancet*, 390(10112), 2602–2604.
10. Schofield, P., Thygesen, M., Das-Munshi, J., Becares, L., Cantor-Graae, E., Pedersen, C., & Agerbo, E. (2017). Ethnic density, urbanicity and psychosis risk for migrant groups—A population cohort study. *Schizophrenia Research*, 190, 82–87.
11. Steinbach, R., Green, J., Datta, J., & Edwards, P. (2011). Cycling and the city: a case study of how gendered, ethnic and class identities can shape healthy transport choices. *Social Science & Medicine*, 72(7), 1123–1130.
12. Steinbach, R., Green, J., Kenward, M. G., & Edwards, P. (2016). Is ethnic density associated with risk of child pedestrian injury? A comparison of inter-census changes in ethnic populations and injury rates. *Ethnicity & Health*, 21(1), 1–19.

THE IMPACT OF SOCIOLOGY AND SOCIOLOGICAL RESEARCH ON THE ORGANIZATION OF PUBLIC HEALTH IN A METROPOLIS

S. V. Bondarenko, O. I. Pylypyshyn

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine, Ternopil, Ukraine

Purpose: to outline the participation of social sciences, in particular sociology, in the development of public health policy.

Materials and Methods. The research was based on the analysis of works by sociologists and public health professionals from the UK and Canada on the participation of social sciences, including sociology, in public health policy development; social media research; public participation in decision-making, etc. The bibliosemantic method was used.

Results. Sociology has a lot of potential to influence urban public health. Establishing close collaboration between sociologists and public health professionals can lead to new and effective ways to address issues that affect public health. Sociological research focused on the intersectional configurations of social relations can significantly improve our understanding of the links between social factors and public health.

Conclusions. Cities, despite their potential to bring health risks, can also be powerful engines of change and improvement. A clear understanding of social dynamics in urban settings can lead to the development of innovative and comprehensive solutions that improve the quality of life. Undoubtedly, the proper use of sociology can significantly improve public health practices. The importance of relational approaches, social practices, and organizations in a collaborative framework is a good way to address complex social problems.

KEY WORDS: public health; sociology; urbanization; urban population.

Рукопис надійшов до редакції 16.03.2025

Відомості про авторів:

Бондаренко Сергій Васильович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін, Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7986-8819>.

Пилипишин Олег Іванович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін, Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4073-7512>.

Електронна адреса для листування: pylypyshyn@tdmu.edu.ua